

Međunarodni književni natječaj **Moje drago serce** 2023.

3. nagrada „Stjepko Težak“

Tomislav Štajduhar

Ljubav, na kraju priče

"Tomica, dida je... umrl...", kroz suze prošaptao je bakin glas iz slušalice. Godina je 1992., kolovoz je i vrijeme daleko od mobitela i instantne dostupnosti svih i svakoga. Imao sam 16 godina, stara i stari su radili, sestra je bila tko zna gdje, a ja sam se u Zagrebu skrivao od ljetne vrućine u zamračenoj sobi našeg stana. Ne sjećam se više što sam rekao baki, mislim da sam to istoga trenutka zaboravio, nije bilo bitno... dida je umro. Meni prva smrt u obitelji, nisam imao pojma što slijedi, ali pretpostavio sam da ćemo morati na put, u Ozalj. Otišao sam pod tuš i razmišljao kako da tu vijest prenesem staroj kada dođe s posla.

Baka je plakala kada me nazvala...

"Tomica, ti buš jednog dana živio u Ozlju", znao je reći dida. Šteta, nije doživio ostvarenje tog proročanstva - zaista sam kasnije živio u Ozlju, u toj istoj kući. Sjedili bismo pokraj otvorenih vrata u sobi stare kuće, prve koju je dida izgradio kada je doselio u Ozalj iz Trga. Ta je kuća sada bila tek pomoćni objekt, šupa, spremište i drvarnica, sjenik... i ta soba za priče i razgovore. Vani je padala kiša, debele kapi ljetnog pljuska. Sve kokoši sakrile su se pod trijem, golubovi su se zavukli u drvene "stanove" koje im je dida izradio. Sjedili smo, on na staroj drvenoj stolici, a ja na malenom "štokrljinu", presvučenom crvenom baršunastom tkaninom. Tu je stoličicu on napravio, kao i bezbroj drugih stvari. Nisam od njega naslijedio niti djelić te umješnosti. On je pušio Opatiju i slušao moje beskrajne priče o prirodi, o svemiru i zvijezdama, o svemu što sam pročitao u "Riznici prirode" ili čuo u "Opstanku". On je, pak, pričao o vlakovima i lokomotivama, o ratu i savezničkom metku koji ga je pogodio u rame za vrijeme bombardiranja kolodvora u Karlovcu. Znao sam da me sluša i znao je da ja slušam njega. Mene, balavca, nitko nije slušao poput njega, a njega više nitko nije slušao, osim mene. I sada ga više nije bilo.

Nakon svega, baka je plakala kada je otišao...

Dok smo bili klinici, sestra i ja, često smo boravili u Ozlju, ja nešto više od nje. Beskrajni ljetni dani, tišina Kolodvorske ulice koju bi prekidalu "trećaki", "petaki" i ostali vlakovi - neopisiva bezbrižnost djetinjstva. Kada je krenula osnovna škola putovanja su se prorijedila, sa svakim razredom putovali smo sve manje, tek vikendom, sve na brzinu, bez zaustavljanja, bez tih popodneva, bez vijesti na radiju u 3 popodne... tek vikendi. I onda, dida u bolnici, pa kod kuće, kada su u bolnici zaključili da više ne mogu ništa učiniti. Mama ga je našla u bolničkoj sobi, golog, bez spavačice, i nakon toga je stigao kući u Ozalj i čekao da kraj dođe po njega. Nije čekao dugo.

Didina prva supruga umrla je na tržnici u Karlovcu u 20. godini. Oženio je potom moju baku, imala je 19 godina - ona iz Hrašća, on iz Trga, skrasili su se u Ozlju, na grofovskoj zemlji Thurn und Taxisa. Troje djece, on strojovođa, ona sve ostalo u kući i oko nje. Naravno da nikada nisam saznao kako su se i jesu li se uopće upoznali prije stupanja u brak, nekada uoči početka 2. svjetskog rata... ili je to bila samo još jedna ljubav iz dogovora i potrebe i običaja. Meni klinicu nisu na pamet padala takva pitanja, pa ih nisam niti postavljao. U mojoj glavi, sve je bilo jednostavno - ljudi se sigurno vole, jer žive zajedno tolike godine, imaju djecu... Ali zašto se onda toliko često prepiru, zašto su zajedljivi i nemaju lijepih riječi kada govore jedno o drugome? Kada sam bio sasvim mali, nisam obraćao pažnju na takve stvari, ako ih je uopće bilo, ali kasnije se više nisam mogao praviti da ih ne vidim i da se nisu dogodile. Nisam, balavac, imao pojma što znači živjeti zajedno četrdeset i više godina. Napoljetku, i baka i dida uglavnom su se smijali kada bi ispaljivali svoje otrovne verbalne strelice, pa je sve to izgledalo šaljivo i simpatično - još jedna u nizu neobjašnjivih stvari koje odrasli rade.

U malenoj kući pored pruge, nedaleko ozaljskog tunela, živjeli su Tomo i Kata. Didini i bakini vršnjaci, više ili manje. Kako su već običaji nalagali, mi smo često bili kod njih i oni često kod nas. Kolači, gemišti i rakije, kobasice i špek. Tomo i Kata, oboje tihi i blagi, s osmjesima koji im nisu silazili s lica. Tomo visok, kvrgavih ruku i uzdignuta čela, a Kata sitna, neprimjetna, poput dobrog duha. I njihova kuća, ispunjena seoskim mirom i tišinom kakvu je danas nemoguće naći. Jednostavan namještaj, čipkasti ukrasi na stoliću, slike svetaca na zidovima... Nikada povišenog glasa, nikada podbadajućih komentara, samo ti osmjesi, blage riječi i podrška. Na zidu, fotografija s njihovog vjenčanja. I oni žive zajedno već desetljećima, ali je sve drugačije! Tomo i Kata pokazali su balavome meni da ljubav ima više lica, da je ponekad usiljena, često prisiljena, da je ponekad nema i da se ponekad može vratiti kada je najmanje očekuješ. Nisam tada znao ni kako ni zašto, samo sam znao i saznao da čvrstih pravila, ako sam u njih do tada vjerovao, zapravo nema.

Možda baka i dida nisu bili jedno za drugo. Ispraviti to bio bi ogroman luksuz koji si je malotko mogao priuštiti, pogotovo u malenoj sredini, s troje djece na računu i desetljećima zajedničkog života. Možda većina njihovih vršnjaka nije bila zadovoljna svojim brakovima,

možda uopće nisu mogli birati s kime će provesti ostatak života, jer su te odluke umjesto njih donosili roditelji, rodbina, selo... Možda su Tomo i Kata bili izuzetak, a ne pravilo, sretan splet okolnosti iz kojega su izrasli iskonska sreća, spokoj i mir.

Više se zapravo ne sjećam što su baka i dida toliko zamjerali jedno drugome. Ponekad mislim da je okidač moglo biti bilo što, a ponekad sam siguran kako je tih situacija bilo vrlo malo. Kako bilo, meni iz glave nikako nisu izlazili Tomo i Kata - bilo je jasno da stvari mogu biti drugačije i bolje. I onda sam, u nekom trenutku, zaključio da je ljubav napustila našu kuću u Kolodvorskoj, ona Tomina i Katina ljubav, ako je uopće ikada postojala na našoj adresi. U svojoj glavi, lišenoj bilo kakvih iskustava stvarnoga života, zaključio sam kako su dida i baka zajedno iz navike, previše stari i previše umorni da bi uopće pomislili na promjenu. Nisu gugutali jedno drugome na uho i meni je to bilo dovoljno da ih otpišem kao ljubavno izgubljeni slučaj, starce čiji, vjerojatno dogovoreni brak zapravo nije posve upalio.

Koliko znam, dida je jednom prilikom zamahnuo metlom prema baki. Baka je drugom prilikom bacila čašu na pod. Stravične stvari u mojoj zbunjenoj, mladoj glavi, zadojenoj romantičnim pričama o nježnim brakovima i skladnim vezama. Za mene je to bilo dovoljno da donesem svoj sud. I preskočim godine i godine, njih više od četrdeset, godine o kojima ne znam ništa, kao što ne znam ništa o životu kakvim su živjeli do mog dolaska na svijet i u njihove živote. Ne znam kako su živjeli u vrijeme rata, je li bilo teško s djecom, kućom, domaćim životinjama, vrtom, njivom, brigom oko svega toga istovremeno. I tako godinama, desetljećima, dok ta briga oko preživljavanja i opstanka ne pusti korijenje preduboko i svaki pokušaj izvlačenja iz te kolotečine unaprijed osudi na propast. Ne znam kako su živjeli, što su osjećali i o čemu su razmišljali prije nego su postali onakvi kakvima ih ja pamtim. Prema meni su uvijek bili divni. Prema meni su bili Tomo i Kata - znači, imali su to u sebi.

I onda me baka nazvala, nakon što didu nisam vidio valjda više od pola godine, i kroz suze mi prošaptala: "Joj, Tomica, koka... dida je... dida je umrl."

Odakle su došle te suze, sjećam se da mi je proletjelo kroz misli. Odakle su došle i tko ih šalje. Jesu li stigle iz onih davnih godina prije moje ere, ili ih je poslalo nešto mnogo prizemnije, poput šoka ili one generalne, opće tuge koja ljude shrva na svakome sprovodu, ma koga pokapali - poznanika, nepoznatog sumještana ili člana najbliže obitelji. Za kime je i za čime je plakala moja baka, dok je u ruci držala slušalicu starog Iskrinog telefona, prvog i jedinog kojeg je ikada imala njihova kuća.

Čuo sam, dan ili dva kasnije, baku kako mami kroz suze opisuje didine posljednje trenutke. Kako je uhvatio njenu ruku i zazvao joj ime, kako je gledao u oči i potom izustio svoje posljednje riječi: "Joj, Bara moja... ne ja...". Nisam mamu nikada pitao da mi priča o tome, nisam pitao ni baku. Mama je još tu, bake već dugo nema, a ja, kao i toliki drugi, uglavnom o svemu, pa i ovome, razgovaram isključivo sa samim sobom.

I vjerujem da je baka jedina znala koga je izgubila tog kolovoza. I vjerujem da je znala što je sve trebalo biti drugačije, samo da je moglo biti. Negdje u tom neprekinutom nizu godina skrivala se ta ljubav, ta sklonost drugome i želja da budeš nečiji i da mu vratiš svu dobrotu i svu žrtvu koju trpi za tebe, kao što ti trpiš za njega, ili nju. Oni to nikada ne bi opisali ovakvim riječima. Možda su trebali. Možda nisu znali. Možda su zaboravili na to, osuđeni na starački život u domu iz kojega su otišla sva djeca, i štale iz koje više nije dopiralo kokodakanje niti rzanje konja. Ostali su bili samo golubovi, dok je bilo dide, a s njim otišli su i oni.

Povjerenstvo za vrednovanje priča:

Julijana Matanović, Dubravka Težak, Jasmin Imamović

Organizatori natječaja:

[Gradska knjižnica i čitaonica Ivana Belostenca Ozalj](#)
[Ogranak Matice hrvatske u Ozlju](#)

Pokrovitelji natječaja:

[Karlovačka županija](#)
[Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske](#)
[Grad Ozalj](#)

